

УДК [351.75:324:342.9](477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.3.28>

ВЛАСТИВОСТІ ЦИФРОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ДОКАЗУВАННІ

Крижановський А.С.,*кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри міжнародного та кримінального права,**Навчально-науковий інститут права,**психології та інноваційної освіти,**Національний університет «Львівська політехніка»*

ORCID: 0000-0002-2432-5286

Крижановський А.С. Властивості цифрової інформації в кримінально-процесуальному доказуванні.

У статті розглянуто властивості цифрової інформації в кримінально-процесуальному доказуванні. Зазначено, що цифрова інформація, що має доказове значення, функціонує в будь-яких злочинних діях, що дає можливість досліджувати використання цифрової інформації незалежно від спеціального родового об'єкта – суспільних відносин, що свідчить про актуальність теми дослідження. Об'єктом виступають правові відносини, що виникають при використанні цифрової інформації в процесі доказування у кримінальному провадженні. Предмет дослідження – норми правових актів, що регулюють використання цифрової інформації в кримінально-процесуальному доказуванні. Методологічною основою виступає діалектичний метод наукового пізнання, який дозволив розглянути суспільні процеси та правові явища в ході використання цифрової інформації в кримінально-процесуальному доказуванні. Зазначений метод сприяв застосуванню загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Вказано, що цифрова інформація в кримінально-процесуальному доказуванні – цифрова форма подання відомостей, що складаються з повідомлення (контенту) і даних (метаданих), яка піддається основним інформаційним процесам, що здійснюються тільки за допомогою засобів обчислювальної техніки, які використовуються в зборі, перевірці та оцінці доказів, а також мають значення для кримінального провадження. Класифікації цифрової інформації, що використовується в кримінально-процесуальному доказуванні, за такими ознаками: щодо способу отримання цифрової інформації: оригінал і копія; щодо об'єктів, створених цифровою інформацією: електронний документ, цифрова валюта, програма (програмне забезпечення) або результат її використання; щодо режиму доступу до цифрової інформації: загальнодоступна та обмеженого доступу. Властивостями цифрової інформації, що використовується в кримінально-процесуальному доведенні, є: наявність двох компонентів (контент і метадані); неможливість існування цифрової інформації поза її фізичним носієм; верифікація; множинність копій цифрової інформації; неможливість реалізувати інформаційні процеси без застосування спеціальних засобів обчислювальної техніки.

Ключові слова: властивості інформації, електронний документ, інформаційні процеси, кримінальне правопорушення, провадження, обчислювальна техніка.

Kryzhanovskyi A.S. Properties of digital information in criminal procedural evidence.

The article examines the properties of digital information in criminal procedural evidence. It is noted that digital information that has evidentiary value functions in any criminal acts, which makes it possible to study the use of digital information regardless of the specific generic object – social relations, which indicates the relevance of the research topic. The object is the legal relations that arise when using digital information in the process of evidence in criminal proceedings. The subject of the study is the norms of legal acts regulating the use of digital information in criminal procedural evidence. The methodological basis is the dialectical method of scientific cognition, which made it possible to consider social processes and legal phenomena in the course of using digital information in criminal procedural evidence. This method facilitated the application of general scientific and special research methods. It is indicated that digital information in criminal procedural evidence is a digital form of presenting information consisting of messages (content) and data (metadata) that is subject to basic information processes carried out only with the help of computer technology used in the collection, verification, and evaluation of evidence, and which is also relevant to criminal proceedings. Classification of digital information used in criminal procedural evidence according to the following criteria: the method of obtaining digital information: original and copy; objects created by digital information: electronic document, digital currency, program

(software) or the result of its use; access mode to digital information: publicly available and restricted access. The properties of digital information used in criminal procedural evidence are: the presence of two components (content and metadata); the impossibility of digital information existing outside its physical carrier; verification; the multiplicity of copies of digital information; the impossibility of implementing information processes without the use of special computing equipment.

Key words: properties of information, electronic document, information processes, criminal offense, proceedings, computing technology.

Постановка проблеми. У правозастосовній практиці простежується відсутність єдиного підходу до віднесення доказу, що містить електронну інформацію, до конкретного виду доказу з числа перелічених у частині другій статті 84 «Докази» Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України). Дана обставина може спричинити визнання доказу неприпустимим, оскільки для кожного виду доказів існує властива тільки йому процесуальна форма збирання. Електронна інформація, що має доказове значення, функціонує не тільки у сфері злочинів, що вчиняються з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, але фактично і в будь-яких інших злочинних діях, незалежно від спеціального родового об'єкта – суспільних відносин, що охороняються у сфері комп'ютерної інформації. Сукупність викладених обставин свідчить про актуальність теми дослідження.

Мета дослідження – наукова розвідка властивостей цифрової інформації, яка використовується в кримінально-процесуальному доказуванні.

Стан опрацювання проблематики. Важливий внесок у розвиток цієї тематики зробили дослідники: Бондар В.С., Гавловський В.Д., Гуцалюк М.В., Дабіжа Д.В., Кисельов А.О., Круль С.М., Лишак О.А., Орлов Ю.Ю., Тетерятник Г.К., Федчак І.А., Хахановський В.Г., Чернявський С.С. тощо. З огляду на недавню появу електронної інформації в кримінально-процесуальному доказуванні, системне уявлення процесу використання електронної інформації у контексті розвитку інформаційних технологій і систем потребує наукового аналізу для встановлення специфічних властивостей доказів, що містять електронну інформацію, які об'єктивно обумовлюють особливості у доказуванні.

Виклад основного матеріалу. Особлива природа існування цифрової інформації наділила її спеціальними властивостями. Для доказів, що містять цифрову інформацію, необхідність розкриття унікальних властивостей обумовлюється тим, що крім наявних властивостей, якими володіють всі докази (належність, достовірність, допустимість і в сукупності достатність), важливість представляють специфічні властивості цифрової інформації.

Цифрова інформація має особливість. Повідомлення володітиме інформативністю тільки в тому випадку, якщо будуть змінюватися її фізичні величини, як-от висота або частота коливання звуку, конфігурація букв і цифр [1, с. 10]. Щоб стати інформацією для суб'єкта пізнання, тобто бути наділеною властивістю зрозумілості, інформація повинна бути представлена відомою для одержувача мовою. Для правозастосовника цією мовою є та, якою він володіє, наприклад, українська або англійська мова, тобто отримані електронні дані будуть перетворені в символи української або англійської мови з використанням цифрової платформи. Цифрова платформа – інфраструктура для взаємодії різних учасників правових відносин [2, с. 354].

Наявність двох зазначених факторів об'єктивно визначила необхідність розробки пристроїв кодування та декодування з метою перетворення інформації, щоб інформація передавалася без втрат і модифікацій, декодувалася та наділялася властивістю зрозумілості.

Наступні властивості інформації в кримінальному процесі пропонуються розглядати: як певна форма; значущість; множинність і різноманітність; використовується для вирішення завдань кримінального процесу; суб'єкт використання інформації – особа, в чиєму провадженні знаходиться кримінальне провадження, учасники кримінально-процесуальних відносин, чиї права та інтереси зачіпаються в кримінальному процесі.

Існують дві форми інформації – письмова і цифрова. Обидві ці форми не можуть існувати без носія. Для цифрової інформації існує специфіка. Одиницею зберігання цифрової інформації є файл, який означає іменовану сукупність записів даних, що зберігаються у зовнішній пам'яті комп'ютера і розглядаються як єдине ціле. Сукупність файлів зберігається в папках (каталогах), тобто в іменованому списку групи файлів і вкладених папок, доступному користувачеві за допомогою команд операційної системи.

Така система представляє ієрархічну структуру організації та зберігання цифрової інформації на електронному носії інформації, який конструктивно призначений для постійного або тимчасового зберігання інформації у вигляді, придатному для використання в електронних обчислювальних машинах, для її передачі по електронних комунікаціях або обробки в інформаційно-комунікаційних системах.

Відсутність електронного носія інформації не дозволить використовувати цифрову інформацію в кримінально-процесуальному доказуванні. У зв'язку з цим, виділяється специфічна властивість цифрової інформації, необхідна в кримінально-процесуальному доказуванні – обов'язковість наявності електронного носія інформації [3, с. 119].

Виділяють властивості цифрової інформації, які відносяться до процесу доказування: використання цифрової інформації тільки за допомогою технологій; легкість модифікації цифрової інформації; цифрова інформація повинна мати носій, але цінності для кримінально-процесуального доказування він не представляє.

Особливе значення для процесу доказування має обов'язкова наявність комп'ютерних засобів, за допомогою яких можливо використовувати цифрову інформацію, тобто реалізовувати інформаційні процеси створення, обробки, передачі та зберігання. Виділяють таку властивість основних інформаційних процесів, щодо цифрової інформації для доказування, як:

- обов'язковість застосування засобів обчислювальної техніки;
- відображення цифрової інформації не підпорядковується класичним правилам відображення матеріальних слідів, заснованих на принципі взаємодії об'єкта, який утворює слід і об'єкта, що сприймає слід;
- відсутність можливості існування цифрової інформації поза фізичним носієм. Фізичний носій є умовним, оскільки цифрова інформація може бути збережена в різних формах подання інформації;
- можливість копіювання цифрової інформації, копія буде тотожна оригіналу. Процес копіювання наділяє цифрову інформацію властивістю множинності копій.

Наявність властивостей, що об'єктивно обумовлюють особливість цифрової інформації, дозволяє запропонувати розуміння властивостей, що характеризують цифрову інформацію в кримінально-процесуальному доказуванні.

Згідно з позицією вчених-процесуалістів і нашою думкою з цього питання, такими властивостями виступають: наявність двох компонентів – існування цифрової інформації двома структурними елементами – зміст (контент) і метадані; неможливість існування поза електронним носієм інформації; неможливість здійснення інформаційних процесів без застосування спеціальних засобів обчислювальної техніки; верифікація; множинність копій цифрової інформації [4; 5].

Виділення цих ознак сприятиме узагальненню запропонованих властивостей, існування яких буде представлено в одній системі властивостей цифрової інформації в кримінальному процесі. Властивості цифрової інформації розкривають її особливість і унікальність існування в кримінально-процесуальному праві. Застосування знань даних властивостей зменшить ризик втрати доказів, що містять цифрову інформацію, в кримінальному процесі.

Оскільки основою кримінального процесу є доказування, використання цифрової інформації в процедурі доказування об'єктивно зумовило виникнення теоретичної проблеми, що полягає в тому, до якого виду належать докази, що містять цифрову інформацію. Що до того, що відомості виражаються та функціонують у цифровій формі подання інформації, у зв'язку з цим можлива заявлена понятійна тотожність: чи утворюють вони самостійний вид доказу і в цій якості підлягають включенню до частини 2 статті 84 «Докази» КПК України, або вони належать до існуючих видів доказів, але мають деякі специфічні особливості [6].

Виділяють такі проблеми використання цифрової інформації, як електронні документи, в якості доказів: не визначено місце і роль електронного документа як доказу; при використанні електронного документа основний акцент робиться на матеріальній стороні інформаційного об'єкта; не вживаються заходи щодо впровадження підходів з існуючими міжнародними угодами та практичними напрацюваннями в даній сфері в інших державах.

Незважаючи на істотні особливості цифрової інформації, вона цілком може бути представлена у вигляді одного з традиційних доказів – речового доказу або іншого документа.

У кримінально-процесуальній науці розробляються різні позиції щодо визначення місця цифрової інформації в системі доказів [7]. Проаналізуємо питання про те, чи є підстави вважати докази, що містять цифрову інформацію, самостійним видом доказів. Водночас у кримінальному процесуальному законодавстві України відсутнє чітке визначення електронних (цифрових) доказів як самостійної категорії. Законодавець обмежується загальним визначенням доказів, відповідно до якого це фактичні дані, отримані у передбаченому КПК України порядку, на підставі яких встановлюються обставини, що мають значення для кримінального провадження [8; с. 632].

Цифрова інформація має доказове значення при розслідуванні різних категорій кримінальних проваджень, але не є окремим видом доказу в кримінальному судочинстві.

Зазначена інформація зустрічається в різних категоріях кримінальних проваджень у сфері комп'ютерної інформації та в інших, навряд чи може бути оцінена як достатньо переконлива, оскільки від виду кримінального правопорушення, у зв'язку з яким відкрито кримінальне прова-

дження та проводиться досудове розслідування, система доказів, визначена частиною 2 статті 84 КПК України, не залежить.

Наприклад, злочин, передбачений статтею 115 «Умисне вбивство» Кримінального кодексу України, не відноситься до злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж, однак якщо обставини вбивства, наприклад, були зафіксовані в цифровій формі відеокамерою зовнішнього спостереження, то немає підстав вважати, що відеозапис (цифрова інформація) не може виступати доказом у кримінальному провадженні [9].

Визначення місця цифрової інформації в системі доказів, спираючись тільки на один видовий об'єкт злочину, є помилковим підходом. Цифрова інформація може мати доказове значення у кримінальному провадженні щодо будь-якого злочину.

Інформатизація ставить перед кримінальним процесом нове завдання, засноване на розвитку носіїв інформації і полягає в трансформації правових норм, що регулюють застосування доказів: спосіб виготовлення протоколу слідчої (розшукової) дії (рукописний, машинописний, електронний та інший) не має значення для змісту доказу; процес отримання доказу повинен відповідати кримінально-процесуальній формі.

Незважаючи на появу нового завдання, існування традиційних доказів у кримінальному процесі є достатнім для цілей кримінально-процесуального доказування. Іншу позицію висувують дослідники, які стверджують необхідність введення нового виду доказу, пропонуючи наступні назви «цифрова інформація», «комп'ютерна інформація», «електронна інформація», аргументуючи тим, що це призведе до високого ступеня доказового значення такої інформації в кримінальному процесі [10, с. 153].

Оцінюючи цифрову інформацію як підвид речового доказу, основна ідея полягає в збереженні існуючої системи доказів, за допомогою включення нових інформаційних носіїв до категорії доказів – інші документи.

На наш погляд, частина 2 статті 84 КПК України є повною не вимагає включення нових видів доказів, оскільки існуючі види дозволяють впроваджувати в базу доказів будь-яку важливу інформацію. Інші документи надають системі доказів повноту та завершеність, дозволяючи поряд з іншими доказами, залучати до кримінального провадження інформацію, що має доказове значення.

У теорії кримінально-процесуального права відсутня єдність поглядів на питання про те, чи слід докази, що містять цифрову інформацію, розглядати як самостійний вид доказів і включати до переліку частини 2 статті 84 КПК України, або зазначені докази необхідно вважати підвидами доказів, що вже входять до цієї правової норми.

Наразі відсутні достатньо переконливі теоретичні та правові передумови для визнання доказів, що містять цифрову інформацію, окремим видом доказів, що підлягають включенню до переліку частини 2 статті 84 КПК України.

Форма існування доказової інформації (письмова, вербальна, цифрова) не може слугувати класифікаційною підставою видів доказів, оскільки один вид доказів дозволяє містити інформацію в різній формі (наприклад, протокол огляду місця події існує в письмовій формі та в якості невід'ємних додатків може включати графічні зображення, у цифровій формі – відеозапис проведення слідчої (розшукової) дії).

Необхідно обмірковувати питання: чи всі перелічені в частині 2 статті 84 КПК України види доказів можуть містити зазначену інформацію; коли цифрова інформація має самостійне значення в кримінально-процесуальному доказуванні.

Оскільки згідно з формулюванням частини першої тієї ж правової норми, доказами можуть бути будь-які відомості і законодавець не вводить обмеження щодо форми існування таких відомостей, можна дати позитивну відповідь на те, що всі види доказів можуть містити цифрову інформацію.

Звертаючись до другої частини питання і ґрунтуючись на змісті кожного з видів доказів (статті 84-90 КПК України), слід сформулювати висновок про те, що цифрова інформація, яка міститься в них, може мати самостійний доказовий характер або служити цифровим додатком до доказу.

Наприклад, цифрова інформація, отримана під час проведення слідчих (розшукових) дій – огляд, обшук, допит – утворює самостійні види доказів – речовий доказ або інший документ. Інші види доказів, які можуть містити цифрову інформацію, відносяться до другої групи доказів, оскільки ця інформація відображає в цифровій формі відомості, які включає протокол відповідної слідчої або судової дії. Саме цей протокол має самостійне доказове значення.

У протоколі допиту фіксують докази: показання підозрюваного, обвинуваченого; показання потерпілого, свідка; показання експерта; показання спеціаліста. Якщо застосовувалася відео фіксація в цифровій формі показань учасника кримінального судочинства, в тому числі при допиті шляхом використання систем відеоконференцв'язку, матеріали відеозапису будуть додатком до протоколу проведеної слідчої (розшукової) дії.

КПК України допускає проведення впізнання шляхом відеоконференцз'язку та передбачає наявність додатка з відеозаписом в обов'язковому порядку. Однак, самостійне доказове значення матиме тільки протокол слідчої дії, оскільки цей процесуальний документ прямо вказано в частині 2 статті 84 КПК України як вид доказу.

Виникає питання про те, чи буде відсутність відеозапису або така його якість, яка не дає можливості нормального сприйняття зображення або звуку, підставою для визнання протоколу слідчої дії неприпустимим або недостовірним доказом. Викладене стосується такого виду доказів, як протоколи слідчих (розшукових) дій: допит двох і більше допитуваних осіб, слідчого експерименту, огляду, огляду-обстеження, обшуку, виїмки. Такі види доказів, як протоколи слідчих (розшукових) і судових дій; висновки фахівця та експерта, коли представлені в цифровій формі, не можуть мати самостійного доказового значення.

Дещо інша ситуація характерна для такого виду доказів, як висновки експерта та висновки спеціаліста. Зазначені висновки можуть містити цифрову інформацію в якості додатка. Електронний носій інформації буде обов'язковим додатком до висновку. Доказове значення матиме місце у випадку, коли в постанові про призначення судової комп'ютерної експертизи (дослідження комп'ютерної інформації; забезпечення доступу до інформації, що міститься в комп'ютерах і на комп'ютерних носіях інформації, визначення призначення і функціональних можливостей програмного забезпечення і комп'ютерних пристроїв, виявлення дій, здійснених з комп'ютером і інформацією, що зберігається) і судової комп'ютерно-технічної експертизи (дослідження інформаційних комп'ютерних засобів, дослідження цифрової інформації та комп'ютерних засобів) ставиться питання слідчого експерту: «Чи є цифрова інформація на даному електронному носії інформації? Якщо є, то необхідно її витягти та долучити додатком до висновку». Цифрова інформація не має самостійного доказового значення.

Висновок – самостійний доказ, що має додаток у цифровій формі. Однак, ніщо не заважає слідчому оглянути цей додаток, визнати та долучити як речовий доказ або без такого визнання долучити як інший документ, тоді електронний носій інформації стане доказом, який має самостійне значення.

Висновки. Проведений аналіз властивостей і значення цифрової інформації в кримінально-процесуальному доказуванні дає підстави сформулювати висновки. Доцільно розділити докази (частина 2 статті 84 КПК України), що містять цифрову інформацію, на дві групи за ознакою самостійного доказового значення:

- докази, що містять цифрову інформацію, яка має самостійне доказове значення – речові докази; інші документи;
- докази, що включають цифрову інформацію, яка фіксує хід і результати слідчих або інших процесуальних дій і не має самостійного значення – показання підозрюваного, обвинуваченого; показання потерпілого, свідка; експерта, спеціаліста; протоколи слідчих і судових дій.

У контексті даної класифікації показання учасників кримінального судочинства, які представляють самостійні види доказів, в обов'язковому порядку фіксуються в письмових протоколах відповідних слідчих дій або в протоколі судового засідання.

Запропонована класифікація доказів, що містять цифрову інформацію, дозволяє розділити види доказів на дві групи, щоб сконцентрувати увагу дослідження на першій групі, на доказах, що містять цифрову інформацію, яка має самостійне доказове значення.

Наявність властивостей, що об'єктивно обумовлюють специфіку цифрової інформації, дозволила виділити властивості цифрової інформації в кримінально-процесуальному доказуванні, які відзначають особливість і унікальність у кримінально-процесуальному праві. Знання даних властивостей прискорить розслідування кримінальних проваджень і зменшить ризик втрати доказів, що містять цифрову інформацію. Такими властивостями є: наявність контенту та метаданих; неможливість існування цифрової інформації поза фізичним носієм; верифікація копій цифрової інформації; неможливість інформаційних процесів без застосування спеціальних засобів обчислювальної техніки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ковалів М.В., Єсімов С.С., Ярема О.Г. Інформаційне право України: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 416 с.
2. Єсімов С.С. Цифрові платформи у контексті надання публічних послуг. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 352–357.
3. Гуцалюк М.В., Антонюк П.Є. Процесуальна спроможність використання електронної (цифрової) інформації як доказу в кримінальному провадженні. *Інформація і право*. 2022. № 2 (41). С. 116–122.
4. Сенченко Н.М., Чумаченко В.Ю. Електронні докази у кримінальному провадженні: досвід реалізації у зарубіжних країнах. *Академічні візії*. 2025. Випуск 42. С. 1–10.

5. Петрик В.В. Використання електронних доказів у кримінальному провадженні: проблеми їх збору, перевірки та оцінки. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету: Серія ПРАВО*. 2025. Випуск 87: частина 4. С. 119–123.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>.
7. Мілімко Л.В., Жидовцев Я.В. Електронні докази в кримінальному судочинстві України. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету: Серія ПРАВО*. 2025. Випуск 88. Частина 3. С. 302-308.
8. Шаблистий В.В. Цифрова ера кримінального процесу: можливості IT-систем у досудовому розслідуванні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 630–633.
9. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14>.
10. Сопільник Р.Л. Єсімов С.С., Ковалів М.В., Скриньковський Р.М., Застосування електронних доказів у справах про захист честі, гідності та ділової репутації за законодавством України. *Международный научный журнал «Верховенство права»*. 2019. № 2. С. 149–156.